

Høringsuttalelse om Prop.4L. Ny vergemålslov Levert av Landsforeningen We Shall Overcome (WSO).

WSO er en brukerorganisasjon innen psykisk helse som arbeider for rettsikkerhet og menneskerettigheter for mennesker som har fått en psykiatrisk diagnose. Vi har et spesielt fokus på tvang innen psykisk helsevern.

WSOs innsigelse mot forslaget til ny vergemålslov er hovedsakelig knyttet til forpliktelsene som vil følge av en forestående ratifisering av FN- konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Regjeringen har forespeilet at ratifisering av konvensjonen vil fremlegges for Stortinget i løpet av våren 2010. Vi kan ikke se at forslaget som foreligger til ny vergemålslov vil være i tråd med CRPD.

Undertegnede har ingen juridisk kompetanse, og enkelte formuleringer kan av den grunn bli upresise. WSO har til tross for dette hatt et sterkt fokus på CRPD, og de endringer som skjer internasjonalt for mennesker med nedsatt funksjonsevne og de endringer vi mener må komme i norsk lovgivning som følge av ratifisering, siden dette i stor grad angår våre liv. Vi deltok på "Day of General Discussion on "Article 12 of the CRPD – The right to equal recognition before the law" I Geneve 21. Oktober 2009, og mener vår forståelse av CRPD er i tråd med de signaler som kommer fra FN.

CRPD-komiteen kom med denne uttalelsen 3. desember 2009:

... One example of the deprivation of the right to act, is that too often in the courts and the legal system, persons with disabilities have their decision-making ability taken away by a person assigned to act on their behalf.

Article 12 of the Convention, on equal recognition before the law, requires that in legal proceedings, persons with disabilities shall be provided with access to "the support they may require in exercising their legal capacity". The right to act is not achieved when decisions are made in substitution of the individual by a legal guardian. To fully respect the will of the individual, we must develop systems of trusted support and assistance, and ensure that in the courts and for legal affairs, the role of a supported decision maker based on a relationship of trust with the person with disability is a fully recognized and legitimate means of expressing one's right to act. ...

Statement by the Committee on the Rights for Persons with Disabilities on the occasion of the International Day of Persons with Disabilities 3 December 2009.

Internasjonalt omtales de store endringene som vil følge i kjølevannet av CRPD som et paradigmeskifte. Et sentralt element omhandler rettslig handleevne, og man går bort i fra prinsippet med "substituted decisionmaking" og over til prinsippet med "supported decisionmaking". CRPD Artikkel 12 slår fast at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til overalt å anerkjennes som en person i rettslig henseende, har rettslig handleevne på lik linje med andre på alle livets områder, og har rett til den støtte de kan trenge for å bruke sin rettslige handleevne¹.

I forslaget til ny vergemålslov åpnes det for vergemål med fratakelse av den rettslige handleevnen, begrunnet i nedsatt funksjonsevne (§20, 1.ledd). Når den rettslige handleevnen

uten samtykke overføres fra personen selv til vergen er dette etter vårt syn i strid med CRPD artikkel 12.

Andre tilpassninger i form av gradert og individtilpasset vergemål er ikke tilstrekkelig når man fortsatt forstår disse inn i det gamle paradigmet av "substituted decisionmaking".

WSO har tidligere skrevet om dette i en særuttalelse:

Selvbestemmelse og "supported decisionmaking" istedenfor tvang og overformynderi

Etter CRPD-modellen deler man ikke inn samfunnet i "de som får ta beslutninger om eget liv" og "de som for kortere eller lengre perioder, begrunnet i funksjonsnedsettelse, fratras retten til å ta egne beslutninger og som andre tar beslutninger på vegne av". Også mennesker med funksjonsnedsettelse anses jf. CRPD kompetente til å ta beslutninger om eget liv, inkludert beslutninger om hvorvidt man skal samtykke til ulike behandlingsmetoder eller ikke.

"Article 12 recognizes their equal right to enjoy legal capacity in all areas of life, such as deciding where to live and whether to accept medical treatment.

(...) it is often circumstances external to the individual that render them "powerless", such as when one's exercise of decision-making and legal capacity is taken away by discriminatory laws or practices and given to others.

In keeping with the Convention, States must adopt legislation that recognizes the legal capacity of persons with disabilities and must ensure that, where required, they are provided with the support needed to make informed decisions".¹

CRPD oppstiller også rett til støtte for mennesker med funksjonsnedsettelse som trenger slik støtte for å bruke sin rettslige handleevne ("supported decisionmaking" jf. art 12 para 3). Slike støttetiltak skal respektere vedkommendes rettigheter, vilje og preferanser (art. 12 para 4). "Supported decisionmaking" er et sentralt og bærende element i konvensjonen. Prinsippet ble utarbeidet som et svar på problemstillinger som ble reist under arbeidet med konvensjonen, i forhold til mennesker som er i behov av støtte og hjelp i utstrakt grad. Prinsippet ivaretar menneskers behov for støtte og hjelp på egne premisser, uten å frata mennesker selvbestemmelsesrett og autonomi. "Supported decisionmaking" er således en motsats til "substituted decisionmaking", som har vært en rådende modell innen psykisk helsevern, og som også psykisk helsevernloven bygger på. "Substituted decisionmaking" innebærer at retten til å ta bestemmelser overføres fra individet til noen andre, f.eks. psykiater eller psykolog, verge, pårørende eller andre, i situasjoner hvor noen anses ute av stand til å ta egne beslutninger, begrunnet i antatt manglende samtykkekompetanse eller antatt alvorlig sinnslidelse. "Supported decisionmaking" innebærer at retten til å ta bestemmelser ligger hos individet selv, men at vedkommende hvis han/hun trenger det skal få hjelp og støtte til å ta beslutninger og til å gjennomføre dem. I dette ligger elementer av læring og utvikling av evner til å ta beslutninger, og se og håndtere konsekvenser av egne valg. Noen vil trenge mer støtte, noen mindre. Tvang og overformynderi er ikke alternativer i tråd med "supported decisionmaking"-prinsippet, og må erstattes av frivillighet, samarbeid, tillitt og støtte i tråd med personens behov og ønsker.

---

¹ UN Special Rapporteur on Torture. Interim Report A/63/150. 28. July 2008.

Lovhjemler og praksis som baseres på paternalisme og ”viljessubstitusjon” overfor mennesker med funksjonsnedsettelse må erstattes med lovhemler og praksis basert på ”støtte til autonomi”-prinsippet. Det vil innebære behov for lovendringer bl.a. i forhold til vergemålslovgivningen og helselovgivningen (deriblant psykisk helsevernloven). Å bygge opp systemer i tråd med ”supported-decisionmaking” prinsippet blir en av hovedutfordringene fremover. Et eksempel på hvordan dette kan gjøres er ”Personlig Ombud-ordning” som er utviklet i Sverige.ⁱⁱ

WSO påpeker at forslaget til ny vergemålslov ikke er i tråd med CRPD og prinsippet om "supported decisionmaking/ støttet selvbestemmelse".

Mette Ellingsdalen
Leder, Landsforeningen We Shall Overcome

ⁱ **Artikkel 12 Likhet for loven**

1. Partene bekrefter at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til overalt å anerkjennes som en person i rettslig henseende.
2. Partene skal erkjenne at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne på lik linje med andre, på alle livets områder.
3. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne tilgang til den støtte de kan trenge for å kunne bruke sin rettslige handleevne.
4. Partene skal sikre at alle tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, har bestemmelser om hensiktsmessige og effektive beskyttelsesmekanismer for å hindre misbruk i samsvar med internasjonale menneskerettighetsbestemmelser. Slike mekanismer skal sikre at tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, respekterer vedkommende persons rettigheter, vilje og preferanser, at det ikke foreligger noen interessekonflikt og utilbørlig påvirkning, at de er forholdsmessige og tilpasset vedkommendes omstendigheter, og at de gjelder for kortest mulig tid og skal gjennomgås jevnlig av en kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans. Beskyttelsesmekanismene skal stå i forhold til i hvilken grad tiltakene berører vedkommendes rettigheter og interesser.
5. I samsvar med bestemmelsene i denne artikkel skal partene treffe alle tiltak som er hensiktsmessige og effektive for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik rett til å eie eller arve eiendom, til å kontrollere sine egne økonomiske forhold, og til lik tilgang til banklån, pantelån og andre former for kreditt, og skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke vilkårlig blir fratatt sin eiendom.

ⁱⁱ Tid for endring og paradigmeskifte, Særuttalelse fra Hege Orefellen og Mette Ellingsdalen (WSO) og Bjørg Njaa, medlem LPP og leder Menneskerettighetsutvalget (LPP). Hele særuttalelsen ligger på www.wso.no